

The Iranian Association of
Medical LawThe Bioethics and Health
Law Institute

Criminal Liability for Drug Smuggling by Pharmaceutical Companies and Institutions through the Law on Combating Goods and Currency Smuggling

Hamed Chegini^{1*}, Fereydon Jafari², Seyed Sajjad Kazemi¹

1. Department of Law, Faculty of Literature and Human Sciences, Malayer University, Malayer, Iran.

2. Department of Law, Faculty of Humanities, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran.

ABSTRACT

Background and Aim: Drug smuggling is one of the crimes that is realized against the medical and economic system for various reasons, including the high profits for the perpetrators and as a result, many people from the society suffer economically, healthily and medically. Such crimes are sometimes partially realized by natural persons and sometimes they are committed by legal persons in the form of institutions, companies and departments related to medicine. For sure, the ill effects of the latter type will be much more compared to drug smuggling by natural persons, so it is necessary to discover, prosecute and punish this kind of institutions. The purpose of conducting such a research is, first of all, to examine the punishments foreseen in the anti-trafficking law for legal entities such as institutions and pharmaceutical companies for drug smuggling and secondly, to identify the challenges, disadvantages and legal ambiguities regarding The prescribed punishments are for pharmaceutical institutions and companies and natural persons involved in the crime of these laws. Finally, solutions will be provided to resolve these challenges and ambiguities.

Method: In this research, it has been tried to investigate the conditions of realization of criminal responsibility regarding medical and pharmaceutical institutions in the field of drug smuggling, legal challenges and loopholes in punishing these persons have been determined and finally, solutions have been provided.

Ethical Considerations: Honesty and trustworthiness have been observed in all stages of writing.

Results: In the smuggling of prohibited goods such as drugs, some legal entities such as pharmaceutical institutions and companies can commit such crimes based on their working conditions and nature. In realizing criminal liability, these persons will be subject to general criminal laws, but in determining their punishment, priority will be given to laws such as the Law on Combating Goods and Currency Smuggling.

Conclusion: In Iran's criminal system, drug smuggling is included in the category of prohibited goods smuggling and the legislator has considered a different punishment for it than other smuggled goods, in such a way that in the case of legal entities such as pharmaceutical institutions and companies who commit drug smuggling The most severe punishment is liquidation. This type of punishment has its own negative and positive effects. Applying the prescribed punishments to pharmaceutical institutions and companies will not prevent the punishment of natural persons involved in the crime of drug trafficking and according to the relevant laws, in addition to pharmaceutical institutions and companies, the legal representative or manager of such institutions, if the stipulated conditions are met They will be punishable by law. Some of the punishments provided in the law to combat the smuggling of goods and currency, such as fines, do not have the necessary deterrents regarding smuggling and will not fully achieve the goals of the punishments, but some other punishments, such as the publication of convictions of institutions and Pharmaceutical companies committing smuggling will have a greater impact in the field of identifying and scandalizing these people. From the point of view of the judicial process, it seems that the process of a differential criminal trial is necessary in dealing with crimes related to medical affairs, although currently it is not fully and seriously implemented in the criminal system of Iran.

Keywords: Criminal Liability; Medical Institutions; Drug Trafficking; Pharmaceutical Company

Corresponding Author: Hamed Chegini; **Email:** hamed.chegini@malayeru.ac.ir

Received: August 01, 2024; **Accepted:** November 07, 2024; **Published Online:** May 21, 2025

Please cite this article as:

Chegini H. Criminal Liability for Drug Smuggling by Pharmaceutical Companies and Institutions through the Law on Combating Goods and Currency Smuggling. Medical Law Journal. 2025; 19: e2.

مسئولیت کیفری شرکت‌های دارویی رهگذر مسئولیت کیفری شرکت‌های دارویی مسئولیت کیفری شرکت‌های دارویی

حامد چگینی^{۱*}، فریدون جعفری^۲، سیدسجاد کاظمی^۱

۱. گروه حقوق، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه ملایر، ملایر، ایران.

۲. گروه حقوق، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: قاچاق دارو از جمله جرائمی است که به دلایل مختلف، از جمله سود سرشار برای مرتکبین، علیه نظام پزشکی و اقتصادی تحقق پیدا می‌کند و در اثر آن افراد زیادی از نظر اقتصادی، بهداشتی و درمانی متضرر می‌شوند. این قبیل جرائم گاهی به صورت جزئی توسط اشخاص حقیقی تحقق پیدا می‌کند و گاه نیز اشخاص حقوقی در قالب مؤسسات، شرکت‌ها و ادارات مرتبط با دارو مرتکب آن می‌شوند. به یقین آثار سوء نوع اخیر در مقایسه با قاچاق دارو توسط اشخاص حقیقی بسیار بیشتر خواهد بود، بنابراین کشف، تعقیب و مجازات این قبیل از مؤسسات ضروری است. هدف از انجام چنین پژوهشی در وهله اول بررسی مجازات‌های پیش‌بینی‌شده در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، برای اشخاص حقوقی نظیر مؤسسات و شرکت‌های دارویی در قبال قاچاق دارو است و در وهله دوم شناسایی چالش‌ها، معایب و ابهامات قانونی موجود در خصوص مجازات‌های مقرر برای مؤسسات و شرکت‌های دارویی و اشخاص حقیقی دخیل در جرم این مؤسسات می‌باشد. در نهایت نیز راهکارهایی در خصوص مرتفع‌نمودن این چالش‌ها و ابهامات ارائه خواهد شد.

روش: در این پژوهش تلاش شده است شرایط تحقق مسئولیت کیفری در خصوص مؤسسات پزشکی و دارویی در زمینه قاچاق دارو مورد بررسی قرار گرفته، چالش‌ها و خلأهای قانونی در مجازات این اشخاص مشخص شده و در نهایت راهکارهایی برای آن ارائه گردد.

ملاحظات اخلاقی: در تمامی مراحل نگارش صداقت و امانتداری رعایت شده است.

یافته‌ها: در قاچاق کالاهای ممنوعه‌ای چون دارو، برخی اشخاص حقوقی مثل مؤسسات و شرکت‌های دارویی می‌توانند به فراخور شرایط و ماهیت کاری خود، مرتکب این قبیل جرائم شوند. در تحقق مسئولیت کیفری، این اشخاص تابع قوانین عام کیفری خواهند بود، اما در تعیین مجازات برای آن‌ها اولویت با قوانینی چون قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز خواهد بود.

نتیجه‌گیری: در نظام کیفری ایران، قاچاق دارو در زمره قاچاق کالاهای ممنوعه قرار گرفته است و قانونگذار مجازاتی متفاوت از سایر کالاهای قاچاق را برای آن در نظر گرفته است، به نحوی که در خصوص اشخاص حقوقی چون مؤسسات و شرکت‌های دارویی که مرتکب قاچاق دارو شوند، شدیدترین مجازات یعنی انحلال پیش‌بینی شده است. این نوع از مجازات آثار منفی و مثبت خاص خود را دارد. اعمال مجازات‌های پیش‌بینی‌شده برای مؤسسات و شرکت‌های دارویی مانع مجازات اشخاص حقیقی دخیل در جرم قاچاق دارو نخواهد شد و با توجه به قوانین مربوطه علاوه بر مؤسسات و شرکت‌های دارویی نماینده قانونی یا مدیر این قبیل مؤسسات نیز در صورت تحقق شرایط پیش‌بینی‌شده در قانون، قابل مجازات خواهند بود. برخی از مجازات‌های پیش‌بینی‌شده در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مانند جزای نقدی بازدارندگی‌های لازم در خصوص قاچاق را نداشته و اهداف مجازات‌ها را به طور کامل محقق نخواهد کرد، لیکن برخی دیگر از مجازات‌ها مانند انتشار حکم محکومیت مؤسسات و شرکت‌های دارویی مرتکب قاچاق، در زمینه شناسایی و رسواکنندگی این اشخاص تأثیر بالاتری خواهد داشت. از نظر فرایند دادرسی نیز به نظر می‌رسد در خصوص رسیدگی به جرائم مرتبط با امور پزشکی فرایند یک دادرسی کیفری افتراقی ضروری است، هرچند در حال حاضر در نظام کیفری ایران به صورت کامل و جدی اجرایی نمی‌شود.

واژگان کلیدی: مسئولیت کیفری؛ مؤسسات پزشکی؛ قاچاق دارو؛ شرکت دارویی

نویسنده مسئول: حامد چگینی؛ پست الکترونیک: hamed.chegini@malayeru.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۵/۱۱؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۸/۱۷؛ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۲/۳۱

خواهشمند است این مقاله به روش زیر مورد استناد قرار گیرد:

Chegini H. Criminal Liability for Drug Smuggling by Pharmaceutical Companies and Institutions through the Law on Combating Goods and Currency Smuggling. Medical Law Journal. 2025; 19: e2.

مقدمه

امروزه بسیاری از افراد جامعه به دلیل انواع بیماری‌ها نیازمند درمان می‌باشند و این درمان به واسطه مصرف داروهای تجویز شده از سوی پزشک برای بیماران امکان‌پذیر است. با یک بررسی و مطالعه ساده مشخص می‌شود که برخی بیماران داروهای مورد نیاز خود را در داروخانه‌ها و مؤسسات دارویی نیافته و به ناچار باید به چندین برابر قیمت واقعی از فروشندگان غیر مجاز تهیه نموده و یا اینکه به دلیل عدم توانایی در تهیه دارو موفق به درمان بیماری خود نشوند. یکی از عمده‌ترین دلایل این موضوع قاچاق دارو است که می‌تواند به دو طریق خروج غیر قانونی از کشور و ورود غیر قانونی به کشور تحقق پیدا نماید.

قاچاق دارو یکی از پرسودترین تجارت‌های غیر قانونی است که در ایران نیز آمار قابل توجهی را به خود اختصاص داده است. مطابق با بررسی‌های به عمل آمده میزان مصرف دارو در ایران در مقایسه با سایر کشورهای منطقه بیشتر است و همین موضوع در کنار عدم دسترسی مردم به داروهای اساسی از مهم‌ترین عواملی است که کشور را مستعد قاچاق دارو می‌کند. قاچاق دارو و فرآورده‌های پزشکی یکی از گونه‌های قاچاق است که در صورت عدم برخورد و مقابله با آن در سطح گسترده‌ای سلامت شهروندان را با خطر مواجه خواهد ساخت. ارتکاب قاچاق کالاهای ممنوعه‌ای چون دارو توسط اشخاص حقیقی و حقوقی امکان‌پذیر است، لیکن بدیهی است ارتکاب چنین جرائمی توسط نهادهای حقوقی از گستردگی و شدت بسیار بالاتری برخوردار خواهد بود و بدیهی است میزان خسارات وارده به حوزه سلامت و اقتصاد جامعه در حالت اخیر بیشتر خواهد بود، مؤسسات و شرکت‌های مرتبط با حوزه سلامت، زیر لوای مؤسسات دارویی و اشخاص حقوقی مرتبط با حقوق پزشکی فعالیت می‌کنند و با یک هدف مشروع و فعالیت قانونی شکل می‌گیرند، لیکن پس از شروع فعالیت از هدف مشروع نخستین خود منحرف شده و به سمت ارتکاب جرائم مختلف، از جمله قاچاق دارو پیش می‌روند. بنابراین بدون تردید این مؤسسات نیازمند نظارت قانونی و تخصصی می‌باشند (۱). قانونگذار ایران در راستای مقابله با این موضوع

ضمن جرم‌انگاری آن، در قوانین کیفری چون قانون مجازات اسلامی و قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز تلاش نموده است با پیش‌بینی مجازات‌های ویژه این اشخاص آن‌ها را مورد تعقیب و مجازات قرار دهد.

با توجه به آثار سوء و مخربی که قاچاق دارو توسط مؤسسات و شرکت‌های دارویی می‌تواند برای جامعه در پی داشته باشد، باید بررسی کرد که اگر مؤسسه دارویی، شرکت‌های تولید دارو یا هر نهاد حقوقی دیگر فعال در حوزه پزشکی، مرتکب قاچاق دارو شود، چگونه می‌توان با آن برخورد کرد؟ آیا صرف مجازات مدیر یا مسئول فنی مؤسسات و شرکت‌های دارویی کفایت می‌نماید؟ آیا قانون برای مقابله با این موضوع برای مؤسسات و شخصیت‌های حقوقی نیز ضمانت اجرایی را در نظر گرفته است؟ به عبارت دیگر در چه صورتی می‌توان گفت در زمینه قاچاق دارو مؤسسه یا شرکت دارویی نیز دارای مسئولیت کیفری است؟ در صورت تحقق مسئولیت کیفری این اشخاص نحوه تعیین و میزان مجازات آن‌ها چقدر است؟ آیا می‌توان مدیر یا مسئول فنی مؤسسات دارویی را مسئول دانست یا خود مؤسسه قابل مجازات است؟

روش

در این پژوهش به روش توصیفی - تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای سعی بر آن داریم شرایط تحقق مسئولیت کیفری مؤسسات و شرکت‌های دارویی را در جرم قاچاق دارو مورد بررسی قرار دهیم و در نهایت مجازات‌های مقرر قانونی قابل اعمال در خصوص این اشخاص را مورد بررسی و نقد قرار دهیم.

ملاحظات اخلاقی

در پژوهش حاضر جنبه‌های اخلاقی مطالعه کتابخانه‌ای شامل اصالت متون، صداقت و امانتداری رعایت شده است.

یافته‌ها

قاچاق دارو یکی از جرائمی است که با توجه به آثار منفی که در جامعه می‌گذارد، مقابله با آن برای قانونگذار از اهمیت

خاصی برخوردار است. این موضوع ضرورت توجه خاص قانونگذار به کشف، تعقیب و رسیدگی کیفری در خصوص بزه ارتكابی قاچاق دارو توسط مؤسسات دارویی را می‌طلبد. در همین راستا، قانونگذار در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز با تصویب ماده ۶۷ اقداماتی در خصوص مجازات شخصیت‌های حقوقی چون مؤسسات و شرکت‌های دارویی دخیل در قاچاق دارو مورد پیش‌بینی قرار داده و تدابیری را در خصوص مجازات این اشخاص و مبارزه با قاچاق دارو تمهید نموده است، هرچند قانونگذار تلاش نموده با تصویب مجازات‌های ویژه شرکت‌ها، مؤسسات و به طور کلی اشخاص حقوقی مرتبط با فعالیت‌های دارویی، امکان قاچاق دارو توسط این اشخاص را به حداقل برساند، لیکن به نظر می‌رسد برخی از این مجازات‌ها، بازدارندگی لازم را در خصوص اشخاص حقوقی نخواهد داشت.

همچنین با توجه به اهمیت حوزه سلامت در جامعه و با عنایت به اینکه بسیاری از امور در حوزه‌های مرتبط با حقوق سلامت و حقوق پزشکی تخصصی می‌باشند، نظام کیفری ایران نیازمند پیش‌بینی یک دادرسی کیفری افتراقی در خصوص اشخاص و نهادهای مرتکب جرائم امور پزشکی و دارویی می‌باشد و این موضوعی است که هرچند در حوزه قضایی برخی از شهرهای بزرگ نسبتاً اجرایی شده است، لیکن تا اجرایی شدن گسترده آن در تمامی مراجع قضایی مورد نیاز فاصله زیادی وجود دارد. مقنن در قانون قاچاق کالا و ارز در بحث صلاحیت رسیدگی به پرونده‌های مرتبط با قاچاق کالا و ارز، تفکیک قائل شده است و رسیدگی به برخی از این پرونده‌ها را در صلاحیت سازمان تعزیرات حکومتی و برخی دیگر را در صلاحیت مراجع کیفری قرار داده است. قاچاق دارو یکی از مواردی است که رسیدگی به آن به طور مستقیم بر عهده مراجع کیفری قرار داده شده است.

بحث

۱. مفاهیم قاچاق دارو و مؤسسات پزشکی: در ابتدای ورود به بحث به ارائه مفاهیم کلی پژوهش پرداخته می‌شود.

۱-۱. مفهوم قاچاق دارو و انواع آن: واژه قاچاق در اصل ریشه‌ای ترکی دارد و در فرهنگ‌های زبان فارسی معانی نسبتاً مشابهی برای آن ذکر شده است (۲). در فرهنگ لغت دهخدا قاچاق به معنای برده، ربوده، آنچه ورود آن به کشور و یا معامله آن از طرف دولت ممنوع می‌باشد، بیان شده است (۳). در فرهنگ فارسی معین قاچاق به معنای کاری بر خلاف قانون که پنهانی انجام می‌شود یا متاعی که معامله یا ورود آن به کشور ممنوع است، ذکر شده است (۴). در ترمینولوژی حقوق نیز حمل و نقل کالا از نقطه‌ای به نقطه دیگر، خواه هر دو نقطه در داخل کشور باشد، خواه یک نقطه در داخل کشور و نقطه دیگر در خارج از کشور باشد، برخلاف قانون یا عدم تشریفات قانونی قاچاق شناخته شده است. حالت اول را قاچاق داخلی و حالت دیگر را قاچاق خارجی می‌نامند (۵).

در منابع حقوقی تعریف ویژه‌ای از قاچاق دارو ارائه نشده است، بلکه قانونگذار دارو را به عنوان یک کالا در نظر گرفته و به صورت عام در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز ورود و خروج غیر قانونی آن را جرم دانسته و مرتکب را قابل مجازات می‌داند. به این ترتیب مهم‌ترین مستند قانونی در مبارزه با قاچاق دارو، قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲ به همراه اصلاحات بعدی آن می‌باشد. ماده ۱ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز در تعریف قاچاق کالا مقرر داشته هر فعل یا ترک فعلی که موجب نقض تشریفات قانونی مربوط به ورود و خروج کالا گردد، قاچاق کالا محسوب می‌شود. به عبارت دیگر به طور کلی به هر نوع انتقال غیر قانونی کالا قاچاق گفته می‌شود.

بند «ب» ماده ۱ قانون مذکور کالا را هر شیء که در عرف دارای ارزش اقتصادی است، تعریف نموده و تشریفات قانونی را نیز اقداماتی از قبیل تشریفات گمرکی و بانکی، اخذ مجوزهای لازم و ارائه به مراجع ذی‌ربط که اشخاص موظفند طبق قوانین و مقررات به منظور وارد یا خارج کردن کالا یا ارز انجام دهند، برشمرده است. علاوه بر این موارد در تعریف کالای قاچاق در ماده ۱۲ قانون الحاق موادی به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۱۳۸۴ مقرر شده است: «کالای قاچاق عبارت است از هرگونه کالای خارجی که به صورت غیر قانونی

وارد کشور شده یا می‌شود و یا کالای داخلی که به صورت غیر قانونی از کشور خارج می‌شود.»

بر اساس قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، قاچاق کالا به چهار بخش کالاهای مجاز، مجاز مشروط، یارانه‌ای و ممنوع تقسیم می‌شود که برای هر یک مجازات متفاوتی در نظر گرفته می‌شود. کالای ممنوع به کالایی گفته می‌شود که بر اساس قانون ورود یا خروج آن‌ها از کشور ممنوع است و کالای مجاز به کالایی گفته می‌شود که واردات یا صادرات آن‌ها با ارائه اسناد و مدارک و انجام تشریفات گمرکی و بانکی نیاز به کسب مجوز ندارد. همچنین کالای مجاز مشروط کالایی است که واردات و صادرات آن‌ها مستلزم طی کردن تشریفات گمرکی و دریافت مجوز از مراجع ذی‌ربط قانونی است و کالای یارانه‌ای نیز به کالایی گفته می‌شود که توسط هیأت دولت و به پیشنهاد وزارت اقتصاد، صنعت، معدن و تجارت معرفی می‌شود. با توجه به تعاریف فوق و مطابق با بند «الف» ماده ۲۷ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، هر نوع قاچاق دارو و فرآورده‌های دارویی، مکمل‌ها، ملزومات و تجهیزات پزشکی و فرآورده‌های زیستی، مشمول مجازات قاچاق کالاهای ممنوع موضوع ماده ۲۲ این قانون می‌باشد (۶).

قاچاق دارو در حالات مختلفی قابل تحقق است، در یک تقسیم‌بندی کلی گاه قاچاق دارو می‌تواند در قالب واردنمودن دارو به کشور تحقق پیدا کند و گاه می‌تواند به شکل خروج دارو از کشور شکل بگیرد (۷). در هر یک از حالت‌های فوق که این قبیل اقدامات بدون اخذ مجوز انجام شود و یا نظامات دولتی در آن رعایت نگردد، قاچاق دارو شکل خواهد گرفت. لازم به ذکر است قاچاق دارو صرفاً داروهای آماده مصرف نیست، بلکه هر نوع فرآورده‌های دارویی، مکمل‌ها، مواد اولیه، درمانی و بهداشتی نیز از مصادیق قاچاق دارو محسوب خواهد شد.

۱-۲. مفهوم مؤسسات و شرکت‌های دارویی: حق بر سلامت مطابق با تأکید قانون اساسی در اصول مختلف چون اصل ۲۹ و ۴۳ حقی همگانی است و مطابق با قانون خصوصاً قانون تشکیل وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مصوب ۱۳۶۴/۱۰/۱۸ وظایف بهداشتی و درمانی در جامعه و نظارت

در حوزه بهداشت و درمان کشور از وظایف دولت است که توسط وزارت بهداشت و درمان به نمایندگی از دولت انجام می‌شود. این وزارتخانه در تحقق انجام وظایف مقرر، از نهادهای زیرمجموعه خود مثل بیمارستان‌ها، مراکز بهداشت، داروخانه، آزمایشگاه‌ها، شرکت‌های تولید دارو و امثال آن، که تحت هر نام و عنوان، با اجازه وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی (اعم از دولتی یا خصوصی) تشکیل شده است، بهره می‌برد. مطابق با ماده ۱ قانون مربوط به مقررات امور پزشکی و دارویی و مواد خوردنی و آشامیدنی مصوب ۱۳۳۴/۰۳/۲۹ هر کدام از نهادهای مذکور و امثالهم را که فعالیت مرتبط با حوزه بهداشت و درمان دارند و از شخصیت حقوقی برخوردار می‌باشند، می‌توان تحت عنوان مؤسسه پزشکی نام برد (۸). هر کدام از این مؤسسات به فراخور ارتباطی که با بیماران و دسترسی که به انواع دارو دارند، می‌توانند به فراخور سطح دسترسی به دارو، مرتکب قاچاق دارو نیز شوند، لیکن عمده مؤسسات پزشکی که به جهت وظایف و سطح دسترسی به حجم بالای دارو می‌توانند دست به این قبیل رفتارها بزنند، شخصیت‌های حقوقی چون شرکت‌های پخش دارویی، شرکت‌های تولیدکننده یا شرکت‌های فوریتی واردکننده دارو هستند که از آن‌ها تحت عنوان مؤسسات یا شرکت‌های دارویی نام برده می‌شود (۹). مطابق با ماده ۱ آیین‌نامه تأسیس و فعالیت شرکت‌های پخش دارویی مصوب وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، مؤسسات دارویی به شرکت‌های تولیدکننده، واردکننده و شرکت‌های فوریتی واردات دارو که صلاحیت آن‌ها مطابق قانون به تأیید رسیده و مجوز فعالیت آن‌ها صادر شده است، اطلاق می‌گردد. این مؤسسات با توجه به منطقه و وسعت محل فعالیت می‌توانند از انواع شرکت پخش سراسری، شعبه استانی و شرکت پخش استانی باشند. این قبیل از مؤسسات دارویی پس از طی فرایندهای قانونی لازم تأسیس می‌شوند و در راستای اساسنامه یا وظایف مقرر در هنگام ثبت به امور پخش، توزیع و فروش دارو می‌پردازند. این شرکت‌ها انواع گوناگونی دارند که هر کدام بر طبق قانون شکل گرفته و فعالیت می‌کنند.

از کشور بدون اخذ مجوزهای قانونی لازم، توسط مؤسسات دارویی و مؤسساتی که در زمینه تولید، پخش، واردات یا صادرات دارو فعالیت می‌کنند به دلایل مختلف چون سود سرشار و منفعت بالا وجود دارد (۱۰). در چنین وضعیتی بر مبنای قوانین نظام حقوقی ایران مسئولیت کیفری مؤسسه دارویی چگونه خواهد بود و اگر بنا بر مجازات این مؤسسات باشد معیار در تعیین مجازات و همچنین فرایند تعیین آن چگونه است.

در نظام حقوقی ایران در قوانین مختلفی به صورت پراکنده موضوع مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی که مؤسسات و شرکت‌های دارویی نیز جزئی از این اشخاص می‌باشند، پیش‌بینی شده است، اما در خصوص قاچاق دارو توسط اشخاص حقوقی و مجازات‌های مقرر آن صرفاً قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲/۱۰/۰۳ و اصلاحات بعدی آن به صورت خاص و همچنین قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۰۲/۰۱ به صورت عام به موضوع مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی پرداخته است. در ادامه بحث ابتدا شرایط تحقق مسئولیت کیفری مؤسسات و شرکت‌های دارویی را مورد بررسی قرار می‌دهیم و پس از آن بحث قاچاق دارو در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز را بررسی می‌کنیم.

۲-۱. شرایط تحقق مسئولیت کیفری مؤسسات و شرکت‌های دارویی: مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی یکی از موضوعات چالش‌برانگیز در نظام حقوق کیفری است. از دیرباز انتساب یا عدم انتساب مسئولیت کیفری به اشخاص حقوقی موافقین و مخالفین خاص خود را داشته است که ورود به آن از حوصله این بحث خارج است. قانونگذار ایران برای اولین بار در یک اقدام نوآورانه در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ به صراحت مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی را در ماده ۱۴۳ مورد پذیرش قرار داد و مقرر نمود: «در مسئولیت کیفری اصل بر مسئولیت کیفری شخص حقیقی است و شخص حقوقی زمانی دارای مسئولیت کیفری است که نماینده قانونی شخص حقوقی به نام یا در راستای منافع آن مرتکب جرم شود. مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی مانع مسئولیت کیفری

شرکت پخش سراسری، شرکتی است که طبق قانون به ثبت رسیده و در اساسنامه آن موضوع فعالیت شرکت، توزیع دارو قید شده و با کسب مجوزهای لازم، مبادرت به توزیع دارو و شیرخشک و مکمل‌های غذایی رژیمی، غذاهای کمکی شیرخواران، لوازم مصرفی پزشکی و فرآورده‌های آرایشی بهداشتی و تجهیزات پزشکی و ملزومات دارویی مجاز در سراسر کشور می‌نماید و واسط بین مؤسسات دارویی مجاز و داروخانه‌هاست. همچنین شعبه استانی، بخشی از ساختار شرکت پخش سراسری است که تحت نظارت ستاد مرکزی آن شرکت و بر اساس ضوابط قانونی و دستورالعمل‌های وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و با هماهنگی و تحت نظارت معاونت غذا و دارو دانشگاه علوم پزشکی مرکز استان، مسئول توزیع دارو می‌باشد.

شرکت پخش استانی نیز شرکتی است که طبق قانون به ثبت رسیده و در اساسنامه آن موضوع فعالیت شرکت، توزیع دارو قید شده و با کسب مجوزهای لازم، مبادرت به توزیع دارو و شیرخشک و مکمل‌های غذایی رژیمی، غذاهای کمکی شیرخواران، لوازم مصرفی پزشکی و فرآورده‌های آرایشی بهداشتی و تجهیزات پزشکی و ملزومات دارویی مجاز در سطح استان محل تقاضا می‌نماید و قبل از ابلاغ این آیین‌نامه مجوز فعالیت لازم را اخذ نموده است.

در زمینه توزیع دارو لازم به ذکر است مطابق با ماده ۶ آیین‌نامه تأسیس و فعالیت‌های پخش دارویی هر شخص حقوقی که در اساسنامه آن موضوع توزیع دارو قید شده باشد، می‌تواند بر اساس ضوابط، درخواست تأسیس شرکت پخش سراسری یا شرکت پخش استانی نماید، لیکن مطابق با ماده ۸ آیین‌نامه مذکور شرکت‌های پخش سراسری و استانی صرفاً مجاز به توزیع داروهایی هستند که مجوز ورود به بازار را از اداره کل نظارت بر امور دارو و مواد مخدر دریافت کرده باشند.

۲. قاچاق دارو توسط مؤسسات و شرکت‌های دارویی و شرایط تحقق مسئولیت کیفری آن‌ها: بدیهی است با توجه به میزان درخواست دارو در جوامع مختلف و با توجه به اهمیتی که این قبیل کالاها در زندگی بشر دارند، احتمال ورود یا خروج دارو

اشخاص حقیقی مرتکب جرم نیست.» با دقت در ماده مذکور مشخص است که مقنن در قانون مجازات اسلامی ماده خاصی را در خصوص قاچاق دارو یا مسئولیت کیفری مؤسسات و شرکت‌های دارویی پیش‌بینی نکرده است، بلکه به طور عام شرایط مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی را مورد تصویب قرار داده است و با عنایت به اینکه مؤسسات و شرکت‌های دارویی نیز از شخصیت حقوقی مستقل برخوردار هستند، در انتساب مسئولیت کیفری این اشخاص و شرایط تحقق آن می‌توان از مواد مرتبط این قانون یاری جست. علاوه بر این موضوع قانونگذار در ماده ۶۳ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مقرر نموده است: «تمامی احکام و قواعد عمومی مربوط به جرائم و تخلفات موضوع این قانون به غیر از موارد پیش‌بینی شده، مطابق قانون مجازات اسلامی است...»، بنابراین در خصوص شرایط تحقق مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی نظیر مؤسسات و شرکت‌های دارویی که مرتکب قاچاق دارو می‌شوند، تابع عمومیات بوده و مستند قانونی عام نیز در خصوص تحقق شرایط مسئولیت کیفری این اشخاص در قاچاق دارو ماده ۱۴۳ قانون مجازات اسلامی خواهد بود (۱۱).

مطابق با آنچه که در ماده ۱۴۳ قانون مجازات اسلامی مشخص شده است، شرط لازم برای مجازات مؤسسات و شرکت‌های دارویی به عنوان یک شخص حقوقی این است که شرایط عام مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی در خصوص آن‌ها تحقق پیدا نماید. شرط تحقق مسئولیت کیفری مؤسسات یا شرکت‌هایی که اقدام به قاچاق دارو نموده‌اند، در دو حالت قابل تصور است: ابتدا زمانی است که نماینده قانونی مؤسسات یا شرکت‌های دارویی به نام شخص حقوقی (مؤسسه یا شرکت دارویی) فعالیتی مجرمانه را انجام دهد؛ حالت دوم زمانی است که نماینده قانونی در راستای منافع شخص حقوقی مرتکب جرم شود. با توجه به اینکه ماده ۱۴۳ قانون مجازات اسلامی در بین دو حالت مذکور از حرف «یا» استفاده شده است، تحقق یکی از شروط یا حالت‌های فوق برای شکل‌گیری مسئولیت کیفری شخص حقوقی کفایت می‌کند و جمع شرایط فوق ضروری نیست، هرچند برخی از حقوقدانان اعتقاد به جمع شروط فوق دارند و معتقدند جرم باید هم توسط

نماینده شخص حقوقی انجام شود و هم در راستای منافع شخص حقوقی باشد و این موضوع در خصوص جرائم رایانه‌ای در خصوص تحقق مسئولیت کیفری شخص حقوقی در جرم رایانه‌ای لحاظ شده و وجود هر دو شرط در ماده ۱۹ قانون جرائم رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۸ (ماده ۷۴۷ قانون مجازات اسلامی) شرط شده است، لیکن با توجه به اینکه ماده ۱۹ قانون جرائم رایانه‌ای ویژه جرائم خاص است و صرفاً در زمینه جرم رایانه‌ای کاربرد دارد، استناد به آن در خصوص مؤسسات و شرکت‌های دارویی در زمینه قاچاق دارو امکان‌پذیر نیست. بنابراین در قاچاق دارو توسط مؤسسات و شرکت‌های دارویی در جهت تحقق مسئولیت کیفری این اشخاص وجود یکی از شروط مندرج در ماده ۱۴۳ قانون مجازات اسلامی کافی است (۱۲).

در خصوص شرط اول چند نکته به شرح آتی قابل بحث است: ابتدا اینکه منظور از نماینده قانونی شرکت‌های دارویی کیست؟ آیا کارمند یک شرکت دارویی می‌تواند نماینده قانونی آن محسوب شود و یا اینکه آیا کارمند یک شرکتی که در حوزه واردات و صادرات دارو فعالیت می‌کند، می‌تواند نماینده قانونی آن شرکت به شمار آید؟ به عقیده برخی از حقوقدانان، نماینده قانونی کسی است که به موجب قانون یا قرارداد اختیاراتی به او واگذار شده است تا برای دیگری کار یا کارهایی را انجام دهد، بنابراین افرادی چون مدیرعامل، هیأت مدیره و یا وکیل که به نیابت از طرف شخص حقوقی تعهداتی برای او ایجاد می‌کند، نماینده قانونی شخص حقوقی محسوب می‌شوند (۱۳). به عقیده برخی دیگر منظور از نماینده قانونی در اشخاص حقوقی چون شرکت‌ها، اشخاص حقیقی می‌باشند که دارای اختیار نشأت‌گرفته از قانون هستند و گاهی نیز این اختیار قراردادی است و منشأ آن شرکت‌نامه یا اساسنامه می‌باشد که در آن اجازه داده شده که نماینده به حساب و به نام شرکت اقدام و عمل کند (۱۴). به نظر می‌رسد در خصوص برخی از اشخاص حقوقی نماینده شخص حقوقی را باید بالاترین مقام آن شرکت یا اداره دانست. اشخاصی مثل مدیرعامل و رییس می‌توانند نماینده آن شخص حقوقی محسوب شوند و در خصوص برخی دیگر از اشخاص حقوقی

با هدف کسب منفعت برای خود یا دیگران و یا هر هدف دیگری که منظور از آن کسب سود و منفعت نیست، مرتکب جرم گردد، مسئولیت عمل مجرمانه بر عهده شرکت یا مؤسسات دارویی نخواهد بود و آثار ارتکاب جرم صرفاً متوجه شخص حقیقی خواهد بود.

۲-۲. قاچاق دارو در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز: همانطور که در قسمت اول پژوهش بیان شد، مقنن در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز انواع کالای قاچاق را مشخص نموده است. ماده ۲۷ قانون مذکور قاچاق هر نوع مواد و فرآورده‌های دارویی را جزء کالاهای ممنوعه دانسته و برای آن مجازات تعیین نموده است. کالای ممنوعه هر نوع کالایی است که ورود و خروج آن توسط افراد فاقد صلاحیت ممنوع است و دارو یکی از این کالاهاست. در ماده مذکور مقنن ارتکاب این جرم را هم در خصوص اشخاص حقیقی و هم در خصوص اشخاص حقوقی قابل تصور دانسته و ارتکاب این عمل را توسط اشخاص مختلف پیش‌بینی نموده است، به نحوی که اگر شخص حقیقی به خارج از کشور رفته و به همراه خود مقداری دارو وارد کشور نماید یا بالعکس از کشور خارج نماید، این اقدام او به منزله قاچاق دارو محسوب خواهد شد، البته بدیهی است ورود و خروج دارو به میزان مصرف شخصی، شخص حقیقی از این موضوع مستثنا است. در خصوص اشخاص حقوقی نیز اگر مؤسسات دارویی یا هر شخص حقوقی دیگری بدون اخذ مجوزهای لازم و یا بدون رعایت نظامات دولتی اقدام به خروج یا ورود دارو نماید، عمل او به منزله قاچاق دارو خواهد بود (۱۷). ماده ۲۷ قانون مذکور واردات و صادرات دارو، مکمل، تجهیزات پزشکی، مواد و فرآورده‌های خوراکی آشامیدنی، آرایشی، و بهداشتی بدون انجام تشریفات قانونی را توسط اشخاص اعم از حقیقی و حقوقی جرم دانسته است. در این خصوص ذکر چند نکته ضروری است: اولاً با توجه به اینکه عنوان دارو در ماده فوق به صورت عام به کار رفته است، ورود و خروج هر نوع دارو اعم از دارو خاص و... مشمول ماده مذکور می‌گردد؛ ثانیاً میزان و حجم دارو نیز در این ماده مشخص نشده است، بنابراین بدیهی است در حال

مثل شرکت‌ها و مؤسسات دارویی مسئول فنی یا صاحب امتیاز آن مؤسسه نماینده قانونی به شمار می‌آیند (۱۵)، بنابراین اگر کارمند جزء یک شرکت دارویی اقدام به قاچاق دارو نماید، نمی‌توان آن شرکت را مجرم دانسته و اقدام او را در راستای مسئولیت کیفری شرکت دارویی محقق دانست، اما اگر این اقدام توسط نماینده قانونی شرکت دارویی انجام شود، مسئولیت کیفری شرکت دارویی نیز محقق است. موضوع بعد این است که جرم باید به نام شرکت یا مؤسسه دارویی باشد. منظور از به نام بودن کاملاً روشن نیست، لیکن به نظر می‌رسد زمانی که جرم در پرتوی حمایت‌های شخص حقوقی انجام شود و رفتارهای نماینده شخص حقوقی در حیطه وظایف اداری و استخدامی خلاف قوانین و مقررات باشد، می‌توان گفت جرم به نام شخص حقوقی ارتکاب یافته است، لذا زمانی که نماینده قانونی شخص حقوقی به حساب شخص حقوقی تلاش کرده و در قلمرو وظیفه اداری و استخدامی عمل نموده باشد، ارتکاب جرم به نام شخص حقوقی تحقق پیدا کرده است. نکته بعدی در خصوص احراز مسئولیت کیفری، ارتکاب جرم در راستای منافع شرکت یا مؤسسات دارویی است. به این شرح که جرم قاچاق دارو باید در راستای منافع شرکت‌های دارویی تحقق پیدا نماید تا آن شرکت به عنوان یک شخص حقوقی دارای مسئولیت کیفری باشد (۱۶). به عبارت دیگر اگر نماینده قانونی شرکت دارویی برای کسب درآمد شخصی خودش اقدام به قاچاق دارو نماید و این اقدام او هیچ منفعت و سودی را برای مؤسسه یا شرکت دارویی تحت مدیریت وی نداشته باشد، نمی‌توان مسئولیت کیفری مؤسسه دارویی را محقق دانست، لذا در چنین وضعیتی به فرض ارتکاب رفتار مجرمانه صرفاً شخص حقیقی مرتکب قابل مجازات است و شرکت یا مؤسسه دارویی مسئولیت کیفری نداشته و قابل مجازات نخواهد بود. به عبارت دیگر در واقع نماینده باید به قصد سود و منفعت شخص حقوقی مرتکب جرم گردد و هدف از ارتکاب جرم کسب سود و منفعت برای شرکت یا مؤسسه دارویی است. با در نظر گرفتن چنین هدفی اگر نماینده مؤسسه دارویی بدون در نظر گرفتن منفعت شرکت یا مؤسسه

قانونی مؤسسات و شرکت‌های دارویی است، بنابراین اشخاص حقوقی چون مؤسسات و شرکت‌های دارویی در اجرای این ماده و بند «الف» آن قابل مجازات نیستند، چراکه مجازات‌های مندرج در ماده ۲۲ مشمول مجازات‌هایی چون حبس می‌باشد که اجرای آن‌ها در خصوص اشخاص حقیقی امکان‌پذیر بوده و در خصوص شرکت‌ها و مؤسسات قابلیت اجرا نخواهد داشت، علاوه بر آن در صدر ماده ۲۲ از واژه «هر کس» استفاده شده است که خود دلیل دیگری برای عدم اجرای این مجازات‌ها در خصوص اشخاص حقوقی خواهد بود، لذا در مجازات مؤسسات و شرکت‌های دارویی که مرتکب جرم قاچاق دارو می‌شوند، باید به استناد ماده ۶۷ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز آن‌ها را مجازات نمود که در ادامه تحقیق به طور مفصل در خصوص آن‌ها بحث خواهیم کرد.

۳. مجازات‌های قابل اعمال در خصوص مؤسسات و شرکت‌های دارویی و مرجع صلاحیت‌دار جهت رسیدگی به جرم قاچاق

دارو: مسلم است مؤسسات و شرکت‌های دارویی جزئی از اشخاص حقوقی محسوب می‌شوند، بنابراین چنانچه مرتکب جرم شوند و طبق ماده ۱۴۳ قانون مجازات اسلامی مسئولیت کیفری آن‌ها محرز شود، مطابق با قانون قابل مجازات هستند. قانونگذار ایران در خصوص اشخاص حقوقی مجرم مجازات‌های ویژه این افراد را پیش‌بینی نموده و مجازات‌های مقرر در ماده ۲۰ قانون مجازات اسلامی را به عنوان یک مستند قانونی عام برای اشخاص حقوقی مجرم پیش‌بینی نموده است (۱۹). لازم به ذکر است در این ماده با تصویب تبصره ماده ۲۰ قانون مجازات اسلامی اشخاص حقوقی دولتی و عمومی غیر دولتی در مقام اعمال حاکمیت از شمول ضمانت اجرای ماده ۲۰ مستثنی شده‌اند. به نظر می‌رسد همین تبصره و استثنای مقرر در آن، که به عدم شناسایی مسئولیت کیفری در قبال اشخاص حقوقی دولتی و عمومی غیر دولتی پرداخته است، می‌تواند ابزاری برای سوءاستفاده برخی از اشخاص حقوقی قرار گیرد، چراکه به استناد به آن بسیاری از اشخاص حقوقی خصوصاً اشخاص حقوقی دولتی به بهانه اعمال حاکمیت می‌توانند مرتکب جرم شوند و با استناد به تبصره مذکور از زیر بار مجازات شانه خالی نمایند. بنابراین با وضع تبصره ماده ۲۰

سختگیرانه می‌توان ورود و خروج هر میزان دارو را از مصادیق قاچاق دارو توسط شخص حقوقی دانست، هرچند معمولاً نقش عرف نیز در این موارد بی تأثیر نیست (۱۸)، لازم به ذکر است اداره حقوقی قوه قضاییه در نظریه مشورتی شماره ۷/۱۴۰۱/۱۳۵۰ مورخ ۱۴۰۲/۰۴/۲۶ نگهداری داروی خارجی در حد متعارف و مصرف شخصی را جرم ندانسته است؛ ثالثاً به فرض ارتکاب قاچاق دارو توسط شخص حقوقی، چنانچه بر اساس ماده ۲۷ ارتکاب این عمل برای دادگاه محرز شود، دادگاه مکلف است در این زمینه برای مجازات شخص حقوقی از مجازات‌هایی که اعمال آن‌ها در خصوص اشخاص حقوقی امکان‌پذیر است، استفاده نماید. بدیهی است برخی مجازات‌ها مثل حبس در خصوص مؤسسات دارویی یا سایر اشخاص حقوقی قابل اجرا نیست، اما سایر مجازات‌ها مثل جزای نقدی، تعطیلی موقت یا انحلال در خصوص اشخاص حقوقی و مؤسسات دارویی قابلیت اعمال دارد.

در نهایت آنچه از ماده ۲۷ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز می‌توان برداشت نمود، این است که قانونگذار در صدر ماده ۲۲ به صورت عام واردات یا صادرات دارو توسط اشخاص حقیقی و حقوقی را جرم‌انگاری نموده و مقرر داشته است: «هر شخص که اقدام به واردات یا صادرات دارو، مکمل‌ها، ملزومات و تجهیزات پزشکی و قطعات آن‌ها، مواد و فرآورده‌های خوراکی، آشامیدنی، آرایشی و بهداشتی و یا مواد اولیه کلیه اقلام مذکور بدون انجام تشریفات قانونی نماید و یا مبادرت به ساخت کالاهای مذکور بدون رعایت تشریفات یا مقررات مربوط نماید، به مجازات کالاهای قاچاق به شرح زیر محکوم می‌شود. این مجازات مانع از پرداخت دیه و خسارت‌های وارده نیست...». در بند «الف» ماده مذکور نیز مقرر داشته است «در صورتی که کالای مکشوفه شامل اقلام دارویی، فرآورده‌های زیستی (بیولوژیک)، مکمل‌ها، ملزومات و تجهیزات پزشکی و قطعات آن‌ها و یا مواد اولیه این اقلام باشد، عمل مرتکب مشمول مجازات قاچاق کالاهای ممنوع موضوع ماده ۲۲ این قانون می‌باشد.» با دقت در ماده فوق و بند «الف» آن مشخص است که منظور قانونگذار از ارجاع مجازات‌های مرتکبین مشمول این ماده صرفاً اشخاص حقیقی دخیل در جرم مانند نماینده

تبصره ۱: افراد موضوع این ماده محکومیت قطعی می‌یابند و تا پنج سال مجاز به تأسیس و مشارکت در اداره شخص حقوقی نیستند.

تبصره ۲: چنانچه شخص حقوقی، وابسته به دولت یا مأمور به خدمات عمومی باشد، مرجع رسیدگی‌کننده، کارکنان و مدیران مرتکب قاچاق را علاوه بر مجازات‌های مربوط حسب مورد به محرومیت یا انفصال دائم یا موقت از خدمات دولتی و عمومی غیر دولتی محکوم می‌نماید.

تبصره ۳: اگر منافع حاصل از قاچاق به شخص حقوقی تعلق یابد و یا برای تأمین منافع شخص حقوقی به قاچاق اقدام گردد، جریمه‌ها از محل دارایی شخص حقوقی وصول می‌شود.

تبصره ۴: در خصوص مدیر شخص حقوقی که از عمل مباشران، علم و اطلاع داشته باشد نیز مطابق قانون مجازات اسلامی عمل می‌شود. منظور از مدیر شخص حقوقی کسی است که اختیار نمایندگی یا تصمیم‌گیری یا نظارت بر شخص حقوقی را دارد.»

در مورد قاچاق کالا توسط اشخاص حقوقی در ماده ۶۷ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز ذکر چند نکته ضروری است: ابتدا اینکه در این ماده یک تقسیم‌بندی کلی در زمینه قاچاق توسط اشخاص حقوقی انجام شده و قاچاق در دو حالت کالای غیر ممنوع و کالای ممنوع پیش‌بینی شده (۲۳). بند «الف» ماده مذکور در خصوص قاچاق کالای غیر ممنوع و ارز می‌باشد که مقنن برای آن در مرتبه اول ممانعت از فعالیت شخص حقوقی را از یک تا دو سال و در مرتبه دوم انحلال شخص حقوقی را پیش‌بینی نموده است و بند «ب» ماده ۶۷ ویژه قاچاق کالای ممنوع توسط شخص حقوقی است و طبق این بند، چنانچه شخص حقوقی اقدام به قاچاق کالای ممنوع نماید، مجازات انحلال برای او در نظر گرفته شده است. با توجه به اینکه دارو جزء کالاهای ممنوع می‌باشد، اگر مؤسسه دارویی یا هر شخص حقوقی دیگری اقدام به قاچاق دارو نماید، دادگاه در اجرای بند «ب» ماده ۶۷ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مجازات انحلال را برای او در نظر خواهد گرفت. در قاچاق دارو توسط شخص حقوقی فرقی در این نیست که قاچاق

قانون مجازات اسلامی، قانونگذار عملاً از اعمال مجازات دولت و اشخاص حقوقی دولتی و اشخاص عمومی غیر دولتی که جرائم آن‌ها از شدت بالاتر و نتایج زیانبارتری هم نسبت به سایر اشخاص برخوردار است، چشم‌پوشی کرده است (۲۰). علی‌ایحال در خصوص قاچاق کالا و ارز که دارو نیز نوعی کالا محسوب می‌شود، اعمال مجازات‌های مقرر در ماده ۲۰ که به شرح مجازات‌هایی چون انحلال شخص حقوقی، مصادره کل اموال، جزای نقدی و... می‌باشد، در خصوص اشخاص حقوقی، از جمله شرکت‌ها و مؤسسات دارویی امکان‌پذیر نیست و مجازات این قبیل جرائم را باید مطابق با قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز که یک قانون خاص و تخصصی در زمینه مبارزه با قاچاق کالا و ارز می‌باشد اعمال نمود (۲۱).

۱-۳. مجازات مؤسسات دارویی در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز: آنچه مسلم است، قاچاق دارو و یا سایر کالاها توسط اشخاص حقوقی، چون مؤسسات دارویی آثار سوء و زیانبار بیشتری در مقایسه با ارتکاب این عمل توسط اشخاص حقیقی دارد، لذا قانونگذار در مجازات جرائمی چون قاچاق کالا و ارز به ویژه قاچاق کالای ممنوعه توسط اشخاص حقوقی، سختگیری بیشتری از خود نشان داده است، به نحوی که شدیدترین مجازات، یعنی انحلال را برای شخص حقوقی در این زمینه مورد پیش‌بینی قرار داده است (۲۲). مقنن در ماده ۶۷ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مقرر داشته است: «اگر قاچاق توسط شخص حقوقی ارتکاب یابد، مرجع صدور حکم نسبت به ضبط کالا و یا ارز قاچاق مکشوفه اقدام می‌کند و شخص حقوقی، علاوه بر محکومیت به جزای نقدی، حسب مورد به دو تا چهار برابر حداکثر جریمه مقرر برای شخص حقیقی، به ترتیب زیر محکوم می‌شود:

- ۱- در مورد قاچاق کالای غیر ممنوع و ارز در مرتبه اول ممانعت از فعالیت شخص حقوقی از یک تا دو سال و در مرتبه دوم انحلال شخص حقوقی؛
- ۲- در مورد قاچاق کالای ممنوع و یا سازمان‌یافته، انحلال شخص حقوقی؛

توسط شخص حقوقی برای اولین بار انجام شده باشد و یا اینکه این رفتار بیش از یک بار تحقق پیدا کرده باشد، بنابراین صرف قاچاق دارو برای اولین بار سبب انحلال شخص حقوقی مرتکب قاچاق دارو می‌شود، بنابراین اگر مؤسسه دارویی حتی برای اولین بار هم مرتکب قاچاق دارو شود، مجازات آن انحلال مؤسسه دارویی خواهد بود (۱۱). انحلال برای اشخاص حقوقی به منزله مرگ برای اشخاص حقیقی است و همانطور که مجازات‌های سالب حیات مثل اعدام شدیدترین مجازات علیه شخص حقیقی است، انحلال نیز بالاترین مجازات برای اشخاص حقوقی محسوب می‌شود.

نکته بعد محرومیت اشخاص حقیقی چون مدیران یا نمایندگان قانونی شخص حقوقی است، مطابق با تبصره ۱ ماده ۶۸، این افراد در صورت محکومیت شخص حقوقی به قاچاق کالا، به مدت پنج سال از تأسیس و یا مشارکت شخص حقوقی محروم هستند، یعنی چنانچه شخص حقوقی مثل مؤسسات و شرکت‌های دارویی در پرونده‌ای محکوم به قاچاق دارو شوند، علاوه بر اینکه مؤسسه یا شرکت دارویی منحل خواهد شد، مدیران و نمایندگان قانونی آن نیز به مدت پنج سال حق تأسیس مؤسسه یا شرکت یا شخص حقوقی دیگری را نخواهند داشت. قانونگذار در این تبصره در کنار مجازات اشخاص حقوقی مرتکب قاچاق به دنبال مجازات اشخاص حقیقی دخیل در قاچاق هم بوده و با پیش‌بینی این تبصره سعی در مجازات و ممانعت از تشکیل شخص حقوقی جدید توسط آن‌ها داشته است که این اقدام از نظر حقوقی درست و به جا است، لیکن متأسفانه ضمانت اجرایی برای آن پیش‌بینی نشده است، یعنی اگر مدیر یا نماینده قانونی علیرغم محرومیت اقدام به تأسیس شرکت یا مؤسسه جدیدی نمود هیچ ضمانت اجرایی خاصی برای او پیش‌بینی نشده است.

مطابق با تبصره ۲ ماده ۶۷ نیز اگر مؤسسه یا شرکتی که اقدام به قاچاق کالا نموده از اشخاص حقوقی وابسته به دولت یا مأمور به خدمات عمومی باشند و مجرمیت آن‌ها محرز شود، اشخاص حقیقی آن چون مدیر یا نمایندگان قانونی آن مؤسسه نیز که در قاچاق کالا نقش داشته‌اند، به انفصال دائم یا موقت از خدمات عمومی دولتی و عمومی غیر دولتی محکوم خواهند

شد. در این خصوص فرقی بین کالای ممنوع و غیر ممنوع وجود ندارد. بنابراین چنانچه یک مؤسسه یا شرکت اقدام به قاچاق دارو نماید، علاوه بر اینکه می‌توان آن مؤسسه یا شرکت را منحل کرد، مدیران و نمایندگان قانونی آن را نیز می‌توان به انفصال دائم یا موقت از خدمات دولتی محکوم نمود.

در اجرای تبصره ۳ ماده ۶۷ نیز چنانچه قاچاق در راستای منافع شخص حقوقی انجام شود، جریمه یا جزای نقدی که به عنوان مجازات برای شخص حقوقی تعیین می‌شود، از محل درآمد یا اموال شخص حقوقی به نفع دولت پرداخت خواهد شد. مطابق با این تبصره علاوه بر اینکه اشخاص حقیقی مرتکب مورد مجازات‌هایی چون انفصال دائم یا موقت قرار خواهند گرفت، شخص حقوقی را نیز می‌توان با اجرای مجازات‌هایی چون جریمه نقدی مورد مجازات قرار داد. لازم به ذکر است مطابق با ماده ۶۷ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز میزان جزای نقدی پیش‌بینی شده برای اشخاص حقوقی که مرتکب قاچاق کالا خواهند شد، دو تا چهار برابر میزان جزای نقدی پیش‌بینی شده برای اشخاص حقیقی است. همچنین با استناد به ماده ۷۱ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز جزای نقدی پیش‌بینی شده در این قانون در خصوص اشخاص حقیقی و حقوقی مرتکب قاچاق، قابل تخفیف و تعلیق نیست (۲۱).

لازم به ذکر است مطابق با تبصره ۴ ماده فوق مدیر شخص حقوقی کسی است که اختیار نمایندگی یا تصمیم‌گیری یا نظارت بر شخص حقوقی را دارد. مطابق با این تبصره، اگر مدیر شخص حقوقی از عمل مباشران، علم و اطلاع داشته باشد، یعنی علم بر این موضوع داشته که برخی از اعضای شخص حقوقی با هدف قاچاق کالا قصد ارتکاب رفتار مجرمانه را دارند و در جهت پیشگیری با ممانعت آن‌ها از رفتار ارتكابی اقدامی به عمل نیاورد، طبق قانون مجازات اسلامی مجازات خواهد شد. در تعیین مجازات مدیر در حالت فوق باید به عموماًت قانون مجازات اسلامی مراجعه نمود. به عنوان نمونه اگر نحوه رفتار یا عملکرد مدیر به نحوی بوده است که با سوءاستفاده از قدرت موجب وقوع جرم توسط کارکنان تحت امر خود شده باشد یا با ارتکاب رفتاری اقدام به تسهیل وقوع

بزه قاچاق نموده باشد، از حیث معاونت در بزه قاچاق دارو قابل مجازات خواهد بود (۱۱).

در این تبصره چند نکته وجود دارد که به شرح آن‌ها می‌پردازیم: اولاً تبصره مذکور صرفاً در خصوص مدیر شخص حقوقی قابل اعمال است و در خصوص سایر کارکنان یا اعضای حقیقی شخص حقوقی لازم‌الاجرا نیست؛ ثانیاً مدیر باید نسبت به قصد مجرمانه اعضای شخص حقوقی علم و آگاهی داشته باشد و در جهت پیشگیری از رفتار آن‌ها هیچ اقدامی به عمل نیاروده باشد تا او را قابل مجازات بدانیم. بنابراین اگر مدیر اقدامات پیشگیرانه یا اداری و اجرایی لازم را به عمل بیاورد، لیکن در عدم تحقق رفتار مجرمانه سایر اعضا تأثیر نداشته باشد، نمی‌توان با استناد به این تبصره مدیر را مطابق با مواد مرتبط در قانون مجازات اسلامی مورد مجازات قرار داد.

در خصوص مجازاتی چون انحلال به عنوان شدیدترین مجازات علیه اشخاص حقوقی ممکن است چالشی بین اجرای قانون مجازات اسلامی با اجرای قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز داشته باشیم. قانون مجازات اسلامی مجازات انحلال برای اشخاص حقوقی را صرفاً در مواردی در نظر گرفته که شخص حقوقی برای ارتکاب جرم به وجود آمده باشد یا اینکه با انحراف از هدف نخستین، فعالیت خود را منحصرأ در ارتکاب رفتار مجرمانه تغییر داده باشد، اما در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز انحلال شخص حقوقی زمانی است که شخص حقوقی برای بار دوم مرتکب قاچاق کالای غیر ممنوع شده باشد و یا مرتکب قاچاق کالای ممنوع مثل دارو شده باشد. حال در چنین وضعیتی اگر شخصی حقوقی چون مؤسسات دارویی مرتکب قاچاق دارو شوند، برای تعیین مجازات آن‌ها کدام قانون لازم‌الاجرا است؟ به نظر می‌رسد علی‌رغم اینکه شخص حقوقی برای ارتکاب جرم تشکیل نشده است و حتی به فرض اینکه از هدف مشروع نخستین خود نیز منحرف نشده باشد، بایست در اجرای بند «ب» ماده ۶۸ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز حکم به انحلال آن صادر کرد، چراکه قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز در زمینه قاچاق دارو به عنوان قانون خاص محسوب می‌شود و در تقابل عام و خاص قانون خاص

لازم‌الاجرا است، لیکن در تحقق مسئولیت کیفری این مؤسسه رعایت شروط مقرر در ماده ۱۴۳ قانون مجازات اسلامی ضروری است.

۲-۳. مرجع صالح رسیدگی به جرم قاچاق دارو: یکی از موضوعات قابل بحث در جرائم مختلف، مرجع صالح جهت رسیدگی به آن جرم می‌باشد. قاچاق دارو از جمله جرائمی است که می‌تواند آثار سوء بالایی برای جامعه داشته باشد و حتی موضوعات مهمی چون امنیت داخلی و خارجی را نیز تحت تأثیر قرار دهد. علاوه بر این مطابق با بند «ت» ماده ۳۰۳ قانون آیین دادرسی کیفری رسیدگی به برخی جرائم، به صورت خاص و به موجب قوانین خاص در صلاحیت دادگاه انقلاب قرار گرفته است و قاچاق کالا یکی از این موارد خاص است. ماده ۴۴ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز در این خصوص مقرر داشته است «رسیدگی به جرائم قاچاق کالا و ارز سازمان یافته و حرفه‌ای، قاچاق کالاهای ممنوع و قاچاق کالا و ارز مستلزم حبس و یا انفصال از خدمات دولتی در صلاحیت دادسرا و دادگاه انقلاب است. سایر پرونده‌های قاچاق کالا و ارز، تخلف محسوب و رسیدگی به آن در صلاحیت سازمان تعزیرات حکومتی است. چنانچه پرونده‌ای، متهمان متعدد داشته و رسیدگی به اتهام یکی از آنان در صلاحیت مرجع قضایی باشد، به اتهامات سایر اشخاص نیز در این مراجع رسیدگی می‌شود».

با عنایت به اینکه قاچاق دارو جزء قاچاق کالای ممنوعه می‌باشد، لذا رسیدگی به آن نیز در صلاحیت دادگاه انقلاب خواهد بود و مراجع دیگری چون سازمان تعزیرات حکومتی صلاحیت رسیدگی به پرونده‌های قاچاق دارو را نخواهند داشت. با توجه به ماده ۴۴ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز هیچ تفاوتی در رسیدگی به پرونده اشخاص حقیقی و حقوقی مرتکب قاچاق از نظر مرجع رسیدگی وجود ندارد، لذا در خصوص شخص حقوقی نیز مرجع صلاحیت‌دار همان مرجعی است که صلاحیت رسیدگی به اتهام نماینده شخص حقوقی را دارد (۱۱).

رسیدگی به پرونده‌های مربوط به قاچاق کالا و ارز تا جایی برای قانونگذار اهمیت دارد که برای رسیدگی به آن مدت زمان مشخصی را مقرر نموده است و تلاش قانونگذار در این راستا بوده که در کمترین زمان ممکن پرونده‌های مرتبط با قاچاق کالا و ارز مورد رسیدگی قرار گیرد. ماده ۴۵ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز در این خصوص مقرر داشته است «هر کدام از شعب دادسرا و دادگاه انقلاب اسلامی، تعزیرات حکومتی و شعب تجدید نظر آن‌ها ظرف یک ماه از زمان تحویل پرونده باید رسیدگی و رأی نهایی را صادر کنند، مگر مواردی که حسب نوع جرم یا تخلف و علل دیگر، تکمیل شدن تحقیقات نیاز به زمان بیشتر داشته باشد که در این صورت حسب مورد مرجع رسیدگی‌کننده موظف است علت تأخیر را به صورت مکتوب به مقام مافوق گزارش دهد. عدم ارسال این گزارش موجب محکومیت انتظامی تا درجه سه می‌گردد.»

لازم به ذکر است با توجه به اینکه قاچاق دارو معمولاً به صورت گروهی و سازمان‌یافته محقق می‌شود و با عنایت به اینکه ماهیت قاچاق دارو توسط شرکت‌ها و مؤسسات دارویی نیازمند همکاری مشترک بیش از سه نفر می‌باشد، بنابراین غالباً قاچاق دارو از جمله جرائمی است که به صورت سازمان‌یافته و حرفه‌ای محقق می‌شود، لذا چنانچه این جرم واجد عنوان سازمان‌یافته و حرفه‌ای باشد، مطابق با ماده ۴۸ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز اصلاحی ۱۴۰۰/۱۱/۱۰ مرجع رسیدگی مکلف است نسبت به صدور شناسایی و توقیف اموال متعلق به متهم در حدود جزای نقدی احتمالی از طرق مقتضی، از جمله استعلام از ادارات ثبت اسناد، املاک، مخابرات، بانک‌ها و سازمان بورس و اوراق بهادار، اقدام نماید. مراجع طرف استعلام نیز موظفند ظرف پنج روز پاسخ لازم را به مرجع رسیدگی اعلام کنند.

حق سلامت یکی از مصادیق مهم در حقوق بشر و حقوق شهروندی است و در راستای اجرایی نمودن آن و اقداماتی چون دسترسی افراد بشر به دارو و گسترش سطح بهداشت و درمان جامعه، افتراقی نمودن دادرسی و رسیدگی به این جرائم نیز ضروری است. امروزه افتراقی شدن در حوزه دادرسی کیفری به دلیل فواید متعددی که دارد، امری ضروری به نظر می‌رسد و

یکی از حوزه‌هایی که افتراقی شدن در رسیدگی به جرائم مرتبط با آن لازم است جرائم مرتبط با حوزه سلامت می‌باشد. در زمینه اجرایی شدن این پیشنهاد می‌توان از ماده ۲۵ قانون آیین دادرسی کیفری کمک گرفت این ماده مقرر می‌دارد «به تشخیص رییس قوه قضاییه، دادسراهای تخصصی از قبیل دادسرای جرائم کارکنان دولت، جرائم امنیتی، جرائم مربوط به امور پزشکی و دارویی، رایانه‌ای، اقتصادی و حقوق شهروندی زیر نظر دادسرای شهرستان تشکیل می‌شود» مطابق با این ماده هر جا که رییس قوه قضاییه تشخیص بدهد، می‌توان در خصوص رسیدگی به جرائم امور پزشکی و دارویی دادسرای ویژه‌ای را تشکیل داد تا به صورت تخصصی به جرائم مرتبط با این امور رسیدگی کند. بدیهی است در صورت تشکیل چنین دادسرای می‌توان رسیدگی کیفری افتراقی را نیز برای آن پیش بینی نمود.

در نظام حقوقی ایران علیرغم اینکه دادسرای رسیدگی به جرائم مرتبط با حقوق پزشکی در برخی از شهرهای بزرگ چون تهران به صورت ناقص تشکیل شده است و شعبه‌ای از دادسرای عمومی و انقلاب به صورت تخصصی به انجام تحقیقات مقدماتی آن می‌پردازد، لیکن عدم شکل‌گیری آن در سایر نقاط کشور و عدم پیش‌بینی دادرسی تخصصی و افتراقی برای رسیدگی به این جرائم کاملاً مشهود است (۲۴).

لازم به ذکر است صرف وجود دادسرای تخصصی رسیدگی به جرائم پزشکی کافی به نظر نمی‌رسد، بلکه باید ضابطین کشف جرم و قضات آن نیز در این خصوص آموزش و دوره‌های مرتبط با حقوق پزشکی را فرا گرفته تا با توجه به پیچیدگی و تخصصی و فنی بودن جرائم مرتبط با امور پزشکی بتوانند در فرایند کشف جرم و دادرسی افتراقی اهداف نظام سلامت و همچنین مجازات مجرمین مرتبط با امور پزشکی و پیشگیری از جرائم مرتبط با حقوق پزشکی را تحقق بخشند.

نتیجه‌گیری

موضوع ارتکاب قاچاق کالا توسط اشخاص حقوقی به عنوان یک رفتار مجرمانه در نظام کیفری ایران پیش‌بینی شده است. در قانون مجازات اسلامی به صورت عام موضوع و شرایط

تحقق مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی مورد تصویب قرار گرفته است. در کنار قانون مجازات اسلامی قاچاق کالا خصوصاً قاچاق کالاهای ممنوع که دارو نیز یکی از این نوع کالاهای ممنوع می‌باشد، در قوانین خاصی چون قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز در خصوص اشخاص حقوقی مجرم مورد تصویب واقع شده است. در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز در کنار مجازات‌هایی که برای اشخاص حقیقی مرتکب قاچاق در نظر گرفته شد، مجازات‌هایی چون جزای نقدی، تعطیلی موقت و حتی انحلال نیز برای اشخاص حقوقی مورد تصویب مقنن قرار گرفته است. مؤسسات پزشکی دارویی، از جمله اشخاص حقوقی هستند که می‌توانند مرتکب قاچاق کالاهای ممنوعی چون دارو شوند. از نظر تحقق مسئولیت کیفری این قبیل مؤسسات، تابع قانون عام جامعه، یعنی قانون مجازات اسلامی می‌باشند و در صورت تحقق شرایط مندرج در ماده ۱۴۳ قانون مجازات اسلامی، مسئولیت کیفری مؤسسات دارویی نیز محرز خواهد بود، لیکن با توجه به اینکه قانون قاچاق کالا و ارز یک قانون خاص است، در صورتی که بخواهیم مجازات مؤسسات دارویی مرتکب قاچاق دارو را تعیین کنیم بایست مجازات آن‌ها بر مبنای قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز خصوصاً ماده ۶۷ آن لحاظ شود، چراکه طبق اصول قانونی در تقابل عام و خاص اولویت با قانون خاص بوده و خاص عام را تخصیص می‌زند. قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز برای اشخاص حقوقی مرتکب در قاچاق دسته‌بندی‌های متفاوتی را انجام داده است. در بند «الف» ماده مذکور برای اشخاص حقوقی که برای اولین بار مرتکب قاچاق کالا شده باشند، مجازاتی چون تعطیلی موقت و در صورت تکرار مجازات انحلال را پیش‌بینی نموده و در بند «ب» ماده ۶۷ در صورت ارتکاب قاچاق کالاهای ممنوع مثل دارو، به صورت مستقیم مجازات انحلال برای شخص حقوقی مرتکب پیش‌بینی شده است. علاوه بر آن مجازات‌هایی چون جریمه نقدی به میزان دو تا چهار برابر حداکثر جزای نقدی اشخاص حقیقی، برای شخص حقوقی مرتکب قاچاق نیز پیش‌بینی شده است. به نظر می‌رسد در میان مجازات‌های فوق جزای نقدی بازدارندگی لازم در خصوص اشخاص حقوقی

خصوصاً مؤسسات و شرکت‌های بزرگ و متمول را نخواهد داشت، اما مجازاتی چون انحلال می‌تواند اثر بازدارندگی بالایی در خصوص شرکت‌ها و مؤسسات مرتکب قاچاق اعم از کالای ممنوع و غیر ممنوع داشته باشد، لیکن مجازاتی چون انحلال مؤسسات و شرکت‌های دارویی، در کنار آثار مثبت، آثار منفی را نیز از خود بر جای خواهد گذاشت و مواردی چون بیکارشدن سایر اشخاص حقیقی که نقشی در ارتکاب قاچاق دارو یا سایر جرائم ارتكابی نداشته‌اند، یکی از این موارد است. انتشار حکم محکومیت اشخاص حقوقی مرتکب در قاچاق دارو نیز در شناسایی و رسوایی این اشخاص نقش بالایی دارد و با توجه به اینکه مؤسسات، شرکت‌ها و به طور کلی اشخاص حقوقی به دنبال کسب اعتبار و اعتماد در جامعه هستند، این قبیل مجازات‌ها می‌تواند در خصوص آن‌ها حالت رسواکنندگی را داشته باشد و بهتر بود قانونگذار این قبیل مجازات‌ها را نیز در ماده ۶۷ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز پیش‌بینی می‌نمود.

قوانین بین‌المللی و داخلی در خصوص حق سلامت تأکید زیادی دارند. بنابراین با توجه به نقش و جایگاه حقوق پزشکی در نظام حقوقی ایران و با عنایت به اهمیت آن در سلامت جامعه و همچنین در راستای کاهش جرائم مرتبط با امور پزشکی و دارویی و همچنین رسیدگی به جرائم مرتبط با آن، وجود یک دادرسی افتراقی و تخصصی ضروری به نظر می‌رسد. بنابراین پیشنهاد می‌گردد در کنار به روزرسانی قوانین مرتبط با امور پزشکی و دارویی، در زمینه رسیدگی به این جرائم نیز سازوکار یک دادرسی افتراقی پیش‌بینی شده تا در سایه آن یک دادرسی کاملاً تخصصی و افتراقی در زمینه حقوق پزشکی و مسائل مرتبط با آن تحقق پیدا کند. علاوه بر آن وجود نهادهایی تخصصی چون دادسرای جرائم امور پزشکی و دارویی و برخورداری از ضابطین و قضات آموزش‌دیده در این خصوص، علاوه بر اینکه موجب کاهش اطلاع دادرسی می‌شود، زمینه قطعیت و جدیت در برخورد با جرائم حوزه سلامت را رقم خواهد زد.

مشارکت نویسندگان

حامد چگینی: ارائه ایده و موضوع، نگارش مقاله، جمع‌آوری مطالب.

فریدون جعفری: نظارت، ارزیابی و نگارش مقاله.
سیدسجاد کاظمی: تحقیق، جمع‌آوری مطالب و نگارش.
نویسندگان نسخه نهایی را مطالعه و تأیید نموده و مسئولیت پاسخگویی در قبال پژوهش را پذیرفته‌اند.

تشکر و قدردانی

ابراز نشده است.

تضاد منافع

نویسندگان هیچ‌گونه تضاد منافع احتمالی را در رابطه با تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله اعلام نکرده‌اند.

تأمین مالی

نویسندگان اظهار می‌نماید که هیچ‌گونه حمایت مالی برای تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله دریافت نکرده‌اند.

بیانیه هوش مصنوعی

در نگارش مقاله، از هوش مصنوعی استفاده نشده است.

References

1. Abbasi M, Samavati Pirouz A, Abbasiyan L. Supervising medical institutes and securing the patients' rights in the light of a comparative study. *MLJ*. 2009; 3(9): 11-33. [Persian]
2. Elham GH-H, Mir Khalili SM, Parham Far A. Challenges of smuggling definition in Iran legal system. *The Quarterly Journal of Judicial Law Views*. 2013.; 19(68): 47-78. [Persian]
3. Dehkhoda AA. Dictionary of Dehkhoda. Tehran: Tehran University Press, 1998. [Persian]
4. Moin M. Persian culture. Tehran: Amir Kabir Publications, 1985. [Persian].
5. Bakshipour N. Examining the crime of drug trafficking in Iran. Master's thesis. Guilan: University of Guilan; 2015. [Persian].
6. Ejtehad SA. Examples of smuggling goods and currency in Iran. *Journal of Legal Reviews*. 2011; 1(1): 107-138. [Persian]
7. Hossein Khanbaghi M, Khajeh Amiri A. Identifying the methods of police control and confrontation with drug trafficking. *Hidden Economy*. 2017; 1(1): 27-45. [Persian]
8. Peace Council Research Center. Reflecting on the plan of compliance of administrative and technical affairs of medical institutions with the standards of the Holy Sharia. *Women's Rights Journal*. 1998; 3: 16-19. [Persian]
9. Khorsandian MA, Eskandari H, Jajarmizadeh AH, Khoshnoud MJ. Legal review of Contract between Basic Insurances and Urban Community Pharmacies in Iran. *Medical Law Journal*. 2021; 15(56): e34. [Persian]
10. Alizadeh Sameh S, Pourghahramani B. Recognition of Effective Factors in the Fight against the Smuggling of Medicine. *Criminal Intelligence Researches*. 2019; 14(2): 9-26. [Persian]
11. Rostami Ghazani O. Criminal liability to legal entities for the crime of smuggling goods and currency. *Journal of Hidden Economy*. 2020. 5(21): 89-110. [Persian]
12. Mousavi Mojab SD, Rafizadeh A. The Scope of Criminal Liability of Legal Entity in the Islamic Penal Code. *Journal of Criminal Law Research*. 2016; 4(13): 147-169. [Persian]
13. Ardabili M. General Criminal Law. 62th ed. Tehran: Mizan Publications; 2023. Vol.2. [Persian]
14. Samavati H. *Dramadi on the crimes of commercial companies in Iranian law*. 1st ed. Tehran: Publications of the Third Line; 2017. [Persian]
15. Kazemi SS, Chegini H. Challenges in Realizing the Rights of Victims of Crimes against Legal Entities. *Islamic Human Rights Studies*. 2021; 10(2): 181-201. [Persian]
16. Goldozian I, Golriz A. Criminal Capacity of Legal Persons. *The Judiciarys Law Journal*. 2018; 82(102): 209-233. [Persian]
17. Safari A, Ejtehad SA. Differential criminal policy for health-oriented product smuggling. *Journal of Research Police Science*. 2017; 75: 1-25. [Persian]
18. Ebrahimi SH, Danesh M. Formal-Substantive Analysis of the Law on Combating Smuggling of Goods and Currency. *Studies of Criminal Law and Criminology*. 2019; 49(2): 281-309. [Persian]
19. Jafarzadeh S. Punishment of representatives of legal entities from the perspective of Nahj al-Balagheh with an emphasis on the Islamic Penal Code. *Jurisprudence and Criminal Law*. 2018; 3(9): 47-58. [Persian]
20. Hajivand A, Mirkamali A, Safari F, Sarvai Sarmidani O. Government criminal responsibility for environmental crimes in Iran: Necessities and challenges. *Environmental Science*. 2018; 16(2): 65-82. [Persian]
21. Kochaki AR, Ebrahimi SH. Punishment Mitigation in the Law of Campaign against Trafficking Goods and Currency Passed in 1392. *Journal of Criminal Law and Criminology*. 2019; 7(13): 61-80. [Persian]
22. Davoudi Farrokhd M, Shamlou B. Concept of professional trafficking in legal approach and judicial. *Judicial Case Review (Ray)*. 2019; 9(1): 13-25. [Persian]
23. Rostami Ghazani O, Rahmani Fard M. Differential Criminal Policy against Organized Smuggling of Goods & Currency. *The Judiciarys Law Journal*. 2022; 86(120): 139-160. [Persian]
24. Goldost Joybari R, Hajivand A. Differentiating the treatment of crimes in the field of health. Maragheh: National Conference on Promoting Health Rights and Legal and Medical Challenges Facing it, Maragheh Branch, Islamic Azad University; 2023. p.1-9. [Persian].